

Vladimir Sorokin

MONSTRUM Z MINULOSTI

24. února 2022 skořápka ‚osvíceného autokrata‘, v níž se celých těch dvacet let skrýval, pukla a rozpadla se na kousky. A svět spatřil monstrum, šílené ve svých tužbách a nelítostné ve svých rozhodnutích. Obluda rostla postupně, rok za rokem nabírala sílu a sála živnou šťávu ze své absolutní moci, imperiální agresivity, zloby, bičované postsovětskými resentimenty a nenávisti k západní demokracii. Dnešní Evropa už nebude mít co do činění s někdejšími, ale s novým Putinem, který odhodil masku ‚ekonomického partnerství‘ a ‚mírového soužití‘. Od toho už se míru nedočkáme. Ale jak a proč k tomu došlo?

V dnes již klasické filmové trilogii Petera Jacksona *Pán prstenů* v závěrečné scéně, kdy má Frodo Pytlík hodit prokletý prsten moci, který přinesl obyvatelstvu Středozemí tolik útrap a válek, do kypící lávy, najednou se rozhodne, že si ho ponechá. A z vůle prstenu se jeho tvář náhle začne proměňovat a získávat první znaky monstróznosti. Prsten moci ho plně ovládne. Jedině že v Tolkienově knize všechno končí dobře...

Když roku 1999 nemocný Jelcin posadil Putina na ruský mocenský trůn, byla jeho tvář sympatická, možná dokonce přitažlivá, a jeho rétorika zcela zdravá. Mnozí měli dojem, že na vrchol ruské mocenské pyramidy stoupá inteligentní úředník, jemuž je jakákoli pýcha či povýšenectví cizí, a zároveň *moderní* člověk, který chápe, že postsovětské Rusko před sebou má jen jednu jedinou cestu perspektivního rozvoje – demokracii. Hodně o ní ve svých prvních interview mluvil a sliboval ruským občanům pokračování reforem, svobodné volby, svobodu slova, dodržování lidských práv ze strany moci, spolupráci se Západem, ale hlavně střídání osob v nejvyšších úřadech.

„Nemám v úmyslu se toho křesla křečovitě držet!“ prohlásil tehdy Vladimir Putin.

V Rusku, jak známo, lidé stejně jako kdysi věří slovům a zevnějšku svých vládců. No a tenhle člověk byl, řečeno s Gogolem o jeho hrdinovi z *Mrtvých duší*, „v každém ohledu příjemný“ – otevřený v komunikaci, snažící se každému porozumět, seriózní, ale zároveň vybavený smyslem pro humor a dokonce i sebeironií.

V té době ho někteří politici, intelektuálové či politologové, kteří jsou dnes zuřivými odpůrci Putina a jeho systému, jednoznačně podpořili, a leckdo z nich dokonce ve snaze pomoci mu k vítězství v nejbližších volbách vstoupil do jeho předvolebního štábu. A on zvítězil. Jenže osudový prsten moci už okoval jeho prsteník a konal své zhoubné dílo – v tom na první pohled sympatickém a živém člověku se začalo zvolna rodit imperiální monstrum.

Moc v Rusku má podobu pyramidální. Tuto pyramidu v 16. století zbudoval Ivan Hrozný – ambiciózní krutý car, zmítaný paranoiou a mnoha charakterovými kazy. Ten za pomoci své osobní gardy, zvané oprichnina, ruský stát krvavě a tvrdě rozdělil na Moc a Lid, na našince a cizáky, mezi nimiž vyhrabal hluboký příkop. Svazek se Zlatou hordou ho přesvědčil, že velké Rusko je možné spravovat jediným způsobem: jako okupační moc na tomto obrovském obsazeném území. Moc s manýrami okupanta musí být silná, krutá, nepředvídatelná a pro lid nepochopitelná. Lid smí jen poslouchat a kořit se. A na vrcholu té temné pyramidy sedí jeden jediný člověk, vybavený absolutní mocí a všemi právy.

Je to paradox, ale za těch pět století se princip ruské státní moci nezměnil. Což považuji za největší tragédii naší země. Středověká pyramida tady celou tu dobu neochvějně stála, měnila svůj povrch, ale ne konstrukci. A na jejím vrcholu vždy seděl jeden jediný ruský vládce – Petr I., Nikolaj II., Stalin, Brežněv, Andropov... Dnes tam už přes dvě desetiletí trůní Putin. Starý slib porušil a svého křesla se

drží ze všech sil. Mocenská pyramida vladaře intoxikuje absolutní mocí. K nejvyššímu mocipánovi a jeho svitě vysílá archaické, středověké vibrace: „Jste páni této země, jejíž celistvost se dá zachovat jedině silou a krutostí. Buďte neprůzrační jako já, nelítostní a nepředvídatelní. Dovoleno je vám všechno, musíte v obyvatelstvu vyvolávat strach a strnulou hrůzu. Lid vám nemusí rozumět, ale musí se vás bát.“ Soudě podle posledních událostí Putina zcela opanovala šílená myšlenka obnovy Ruské říše.

Středověkou konstrukci pyramidy bohužel nezbořil ani Jelcin, jehož k moci vynesla perestrojková vlna. Ten také jen obnovil její povrch, takže místo chmurného sovětského betonu tu najednou byla křiklavě barevná plocha, tvořená reklamami na západní zboží. V Jelcinovi pyramida moci prohloubila jeho nejhorší povahové rysy: svěhlost, hrubost i alkoholismus. Jeho tvář se proměnila v těžkou nehybnou hrubě povýšeneckou masku. Během svého panování rozpoutal nesmyslnou válku s Čečenskem, které se hodlalo od Ruské federace odloučit. Pyramidě, již vystavěl Ivan Hrozný, se podařilo probudit v dočasném demokratovi imperialistu: jako pravý ruský car vyslal na Čečensko tanky a bombardéry, čímž čečenský národ odsoudil k útrapám a obětem.

Jelcin a budovatelé perestrojky v jeho okolí nejenže proklatou pyramidu moci nezbořili, ale na rozdíl od poválečných Němců, kteří během 50. let mrtvolu svého nacismu pohřbili, oni nepochovali ani svou sovětskou minulost. Zdechlinu tohoto netvora, který zničil desítky milionů životů vlastních občanů a vrátil o zemi o 70 let zpět, jen odhodili do kouta – však shnije sama. Jenže se ukázalo, že zdechlina je nanejvýš životaschopná.

Jakmile získal moc Putin, začal se měnit a ti, kteří ho zpočátku vítali, postupně pochopili, že tyhle proměny Rusku nevěští nic dobrého. Televize NTV byla rozdracena, jednotlivé televizní stanice začaly přecházet do rukou Putinových souvěrců, zavládla v nich tvrdá cenzura a Putin se ocitl mimo jakoukoli kritiku.

Zatčen a na deset let uvězněn byl Michail Chodorkovskij, šéf nejbohatší a nejúspěšnější ruské soukromé firmy. Jeho společnost JUKOS rozkradli Putinovi kamarádíci. Smyslem této „zvláštní operace“ bylo poděsit další ruské oligarchy. A to se podařilo: leckteří odjeli do zahraničí, ale ti zbylí přísahali Putinovi věrnost a z leckoho z nich se staly jeho „peněženky“.

Mocenská pyramida se rozvibrovala a ty vibrace zastavily čas. Země jako obrovitá kra vyplula do minulosti, nejdřív do sovětské a pak do vyložené středověké. Putin prohlásil, že rozpad SSSR je největší geopolitickou katastrofou 20. století. Pro všechny normálně uvažující sovětské občany ty přitom bylo vyložené štěstí – po celé zemi jste nenašli rodinu, přes niž by se nepřevalilo rudé kolo stalinských represí. To zničilo miliony životů. Desetimiliony občanů zažily otravu chimérou komunismu, neuchopitelné ideologie, která od lidí požadovala mravní i fyzické oběti. Jenže Putin ze sebe nedokázal vypudit důstojníka KGB, jehož učili, že Sovětský svaz je naděje celého pokrokového lidstva, kdežto Západ je nepřítel, který je schopný jedině nás morálně rozložit. Stroj času spustil obráceným směrem, vrátil se tak do let svého sovětského mládí a postupně donutil všechny podané, aby se tam vrátili taky.

Zhoubnost mocenské pyramidy spočívá v tom, že vládce, sedící na jejím vrcholu, přenáší svou psychosomatiku na veškeré obyvatelstvo země. Putinova ideologie je přitom velmi eklektická: úcta ke všemu sovětskému sousedí s feudální etikou a Lenin zase s carským Ruskem a pravoslavím.

Za Putinova oblíbeného filozofa je považován Ivan Iljin – monarchista, ruský nacionalista, antisemita, ideolog bílého hnutí, jehož Lenin v roce 1922 ze sovětského Ruska vypudil a který závěr svého života strávil v emigraci. Když se v Německu dostal k moci Hitler, Iljin ho jako vůdce vřele vítal, hlavně za to, že „zastavil bolševizaci Německa“. „Kategoricky odmítám hodnotit německé události

posledních tří měsíců z pohledu německých Židů...“ psal tehdy. Když ale Hitler prohlásil Slované za rasu druhé kategorie, velmi se ho to dotklo a za kritiku Führera se dostal až na gestapo, odkud ho vysvobodil Sergej Rachmaninov. Hned nato se přestěhoval do Švýcarska. Ve svých statích Iljin vyslovoval naději, že po pádu bolševismu se v Rusku vynoří jeho vlastní vůdce, který velkou zemi pozvedne z kolenou. „Rusko zvedající se z kolenou“ je oblíbený slogan Putina a jeho putinistů. Stejně jako Iljin se opovržlivě vyjadřuje o ukrajinském státu, „který vytvořil Lenin“. Ve skutečnosti není tvůrcem nezávislé Ukrajiny Lenin, ale Ústřední rada v lednu 1918 hned poté, co Lenin rozehnal Ústavodárné shromáždění. Tento stát se zrodil kvůli Leninově agresi, nikoli jeho zásluhou. Iljin byl přesvědčen, že pokud po bolševicích nastoupí do čela Ruska moc „protinárodní a protistátní, servilní vůči cizákům, rozvracející zemi a vlastenecky vykastrovaná, která nehájí výlučně zájmy velkého ruského národa a místo toho dá prostor všelijakým zprostitutovaným Malorusům, jimž se o státnost postaral Lenin, pak revoluce neustane, ale vstoupí do nové fáze záhuby, způsobené západním rozkladem“.

„Za Putina Rusko vstalo z kolen!“ opakují často Putinovi vyznavači. Kdosi už smutně zažertoval: Země vstala z kolenou, ale pak velmi rychle klesla na všechny čtyři – pod tíhou korupce, autoritářství, úřednické zvěle a bídy. A teď tedy můžeme ještě dodat – a války! Za těch dvacet let se stalo mnohé. Prezidentova tvář se proměnila v neproniknutelnou masku, z níž tryská krutost, zloba a věčná nespokojenost. Jeho hlavním komunikačním nástrojem se stala lež – jednou malá, jindy velká, naivně povrchní, anebo naopak důsledná, doplněná rozmanitými odstíny sebeklamu. Rusové už si na lživou prezidentovu rétoriku zvykli. Jenže on naučil naslouchat své lži i Evropany. Do Kremlu se slétají další a další šéfové evropských států jen proto, aby si každý vyslechl svou porci

fantastických lží (teď už pronášených za paranoidně gigantickým stolem), přikývl, na tiskové konferenci prohlásit, že „dialog byl konstruktivní“ a zase odletěl do horoucích pekel.

Paní Merkelová připustila, že podle jejího názoru Putin žije ve vlastním fantaskním světě. Jenže pokud je to tak, pak jakou má cenu vést vážně míněná jednání s takovýmto potentátem?! On přece není ani spisovatel, ani malíř, on má žít v normálním světě a být odpovědný za každé svoje slovo. Paní Merkelová, která vyrostla v NDR a Putinovu podstatu velmi dobře chápe, s ním přesto šestnáct let „nastolovala dialog“. Jaké jsou ale výsledky tohoto dialogu: obsazení části gruzínského území, anexe Krymu, vytvoření a faktické podmanění Luhanské a Doněcké lidové republiky a nejnověji rozsáhlá válka s Ukrajinou. „Mírotvorce“ Obama po válce s Gruzíí a uchwácení části jejího území Putinovi navrhl... reset vztahů! Zkrátka a dobře: Víš ty co, milý Vladimíre? Zapomeňme na všechno a začněme znovu, na čisté stránce. Výsledkem „resetu“ byla anexe Krymu a válka na východní Ukrajině.

Vnitřní Putinovo monstrum odchovávala nejenom naše mocenská pyramida a prodejna ruská elita, již Putin jako panovník satrapům házel tučná korupční sousta.

Svým kývalstvím Putinovi k jeho dnešní podobě pomáhali i nezodpovědní západní politici, cyničtí byznysmeni, prodejní novináři i politologové.

„Jaký silný a důsledný vládce!“ To je vyloženě fascinovalo. „Nový ruský car“ pro ně byl čímsi na způsob ruské vodky nebo kaviáru – dodává to elán!

Za tu dobu jsem v Německu potkal nejrůznější Putinovy ctitele – počínaje taxikáři a konče velkopodnikateli a profesory. Jeden zestárlý účastník studentských bouří z roku 1968 se mi přiznal:

„Ten váš Putin se mi líbí!“

„Proč konkrétně?“

„Je v něm síla. Mluví pravdu. A je proti Americe, ne jako ti naši slizouni!“

„A nevádí vám, že v Rusku řadí obludná korupce, prakticky nemáme ani volby, ani nezávislé soudy, že opozice se likviduje, venkov je zbídačený, Němcov je dávno po smrti a televize se změnila v pouhý nástroj propagandy?“

„Ne. To jsou vaše vnitřní záležitosti. Když to Rusové snášejí a neprotestují...“

Tomu říkám železná logika. Jak se zdá, německé zkušenosti 30. let podobné Evropany ničemu nenaučily. Já ale doufám, že většina Evropanů je jiná. Ti přece vědí, čím se diktatura liší od demokracie a mír od války. Putin plně v tradicích své proľhanosti říká ruskému útoku na Ukrajinu „zvláštní vojenská operace“ proti „ukrajinským agresorům“. Takže – mírumilovné Rusko nejdřív „ukrajinskou juntou“ anexí připravilo o Krym, pak rozpoutalo hybridní válku na východě Ukrajiny a teď na ni ještě ke všemu zaútočilo. Skoro jako Stalin na Finsko v devětatřicátém.

Putin si ale zvláštní operaci učinil z celého svého života. Z řádu černých rytířů KGB si přinesl nejen opovrzení vůči „obyčejným“ lidem, kteří pro sovětského státního molocha vždy představovali jen spotřební materiál, ale také ústřední zásadu každého čekisty: hlavně ani jediné slovo pravdy. Vše musí být skryto a utajeno. Jeho osobní život, příbuzní, zvyky – to vše bylo odjakživa tajné, a právě proto to obrůstalo domněnkami a smyšlenkami.

Dnes je ale jasné jedno: touto válkou Putin překročil příslovečnou rudou linii. Masky spadla, krunýř „osvíceného autokrata“ pukl. Teď musí všichni západní Putinovi sympatizanti zmlknout a uvědomit si, že v Evropě 21. století zuří válka. Agresorem je Putinovo Rusko. Válka Evropě přinese oběti na životech a materiální zkázu. Tuto válku rozpoutal člověk, zkažený absolutní mocí, který se ve své šílenosti rozhodl, že překreslí mapu

světa. Když si poslechnete jeho projev, v němž vyhlásil „zvláštní operaci“, zjistíte, že o USA a NATO se v ní mluví mnohem častěji než o Ukrajině. A vzpomeňme si na jeho „ultimátum“, adresované Severoatlantické alianci. Jeho terčem není Ukrajina, ale celá západní civilizace, k níž nasál nenávisť společně s černým mlékem KGB.

A kdo za to všechno může? My, Rusové. Tuto vinu teď na svých bedrech ponese až do zhroucení Putinova režimu. Ten se zhroutí docela určitě a útok na svobodnou Ukrajinu je začátek jeho konce.

Putinismus je předurčen ke zkáze, protože je nepřitelem svobody, nepřitelem demokracie. Dnes už to lidé chápou definitivně. Zaútočil na svobodnou demokratickou zemi jen proto, že je svobodná a demokratická. Je ale předem odsouzen k zániku, protože svět svobody a demokracie je neskonale větší než jeho ponurý a temný pidisvět. Protože hlásá nový středověk, korupci, lež a pošlapání základních lidských svobod. Protože Putin je minulost. A my musíme učinit vše pro to, aby toto monstrum navždy zůstalo v minulosti – i se svou pyramidou moci.

(přeložil Libor Dvořák)